

Případová studie – Bilbao efekt: Překonání bariéry uzamčení

Příběh, který se reálně stal

Jaký měli problém, co chtěli vyřešit

Bilbao, město v provincii Baskicko na severu Španělska, kdysi silně závislé na těžkém průmyslu a lodním stavitelství, čelilo v druhé polovině 20. století vážným ekonomickým problémům, když tato odvětví začala upadat. Město se nacházelo v tzv. bariéře uzamčení, kde setrvačnost a nedostatek inovací bránily dalšímu rozvoji ([MAS Context](#)). Vedení města dospělo k závěru, že v důsledku průmyslové restrukturalizace musí provést radikální změnu svého hospodářství. Po letech ekonomické nejistoty je třeba, aby město obnovilo svou dynamickou povahu a stalo se městem služeb, zcela oddaným ekologické a městské regeneraci.

Jak ho mohli vyřešit klasicky

Krajská samospráva mohla postupně činit kroky, které používaly je i jiné regiony v podobné situaci. Např. vláda iniciovala komplexní restrukturalizaci průmyslu, místní orgány se zaměřily na diverzifikaci ekonomiky a přilákání investic do nových odvětví. Často se také sázelo na vytváření technologických parků a inovativních klastrů, které by podpořily růst v oblastech, jako je výzkum a vývoj, biotechnologie a pokročilé technologie. Docházelo také k významným investicím do vzdělávání a rekvalifikace pracovní síly, což mělo za cíl připravit obyvatele na nové typy pracovních míst. Tyto kroky by sice také vedly k cíli, ale výsledky by se dostavily za mnohem delší čas.

Jak na to šli jinak – proč si vybrali toto řešení

Vedení města Bilbao spolu s regionální vládou provincie Baskicko zahájilo transformaci Bilbao rozsáhlou regenerací městské infrastruktury, včetně revitalizace přístavní oblasti a modernizace dopravních sítí. K vyčištění ústí řek Nervion, Ibaizabal a Cadagua (pod souhrnným názvem „Estuario“) byly mimo jiné využity zvýšené poplatky za vodné a stočné obyvatel města.

Klíčovým projektem však bylo vyhlášení architektonické soutěže na výstavbu Guggenheimova muzea. Vítězem se stal věhlasný architekt Frank Gehry. Traduje se, že představitelé Bilbao, mu řekli: „Potřebujeme budovu opery v Sydney, protože naše město umírá“. Architekt Gehry navrhl ikonickou stavbu (inspirovanou pohybem ryb ve vodě), která přitáhla mezinárodní pozornost a oživila turistický ruch. Otevření

Guggenheimova muzea v r. 1997 nastartovalo obrovský zájem (každý chtěl mít fotku s květinovým psem s budovou muzea v pozadí), vrátilo Bilbao hrdost a přineslo požadovaný ekonomický růst.

Kdo je v tom podpořil

Transformace Bilbao se podařila díky spolupráci mnoha aktérů. Hlavní roli sehrála městská samospráva podpořená regionální vládou provincie Baskicko. Byla založena městská organizace na transformaci Bilbao Bilbao RIA 2000, která iniciuje další projekty na rozvoj této oblasti. Organizuje různé soutěže a výzvy k předkládání nápadů na revitalizaci městských částí, vítězné návrhy pak připravuje k realizaci. Do projektů jsou zapojováni i občané města, jejich motivace ke spoluúčasti na rozvojových projektech se značně zvýšila, když Guggenheimovo muzeum (ale nejen to) se stalo mimo jiné součástí několika filmů (včetně Jamese Bonda). Obyvatelé pochopili, že investice do vystavěného prostředí, designu, architektury a příjemného prostředí pro podnikání i volný čas přináší výsledky a prospěch všem. Rozvoj města a jeho okolí podporují i podnikatelé a investoři, protože vidí, že zde existuje vhodné zázemí pro rozvoj těchto aktivit. Řada projektů týkajících se rozvoje města, infrastruktury a služeb je financována prostřednictvím modelu PPP (Public – Private Partnership).

Jak to probíhalo

Úspěch této transformace nespočíval jen v muzeu, ale i v dalších kulturních a infrastrukturních iniciativách, jako byla renovace veřejných prostorů a výstavba nových zelených ploch ([RTF | Rethinking The Future, Culture UCLG](#)).

Bilbao se také rozhodlo pro změnu hospodářského zaměření. Město investovalo do technologických parků a výzkumných center (inspiraci našlo v nedalekém San Sebastianu), které přilákaly moderní podniky a startupy, což umožnilo přechod od tradičního těžkého průmyslu a lodního stavitelství k technologickému a inovačnímu sektoru. Podpora malých a středních podniků prostřednictvím podnikatelských inkubátorů a zlepšení vzdělávání v oblasti nových technologií byly dalšími klíčovými kroky k úspěšné transformaci ([Culture UCLG](#)).

Jaký byl výsledek

Díky těmto opatřením se ekonomická situace Bilbao výrazně zlepšila. Město se transformovalo na moderní a dynamické centrum s důrazem na technologii, kulturu a služby. Dnes je Bilbao známé jako atraktivní destinace pro turismus a investice, s vysoce rozvinutým sektorem služeb a inovací, což ilustruje úspěch v překonání bariér uzamčení a adaptaci na moderní ekonomické podmínky. Díky této nadmíře povedené transformaci ekonomiky se začal používat pojem "[Bilbao effect](#)".

Jaké je z toho poučení?

Bilbao Effect je vynikajícím příkladem toho, jak může architektura a design pozitivně ovlivnit ekonomiku a kulturu města. Příklad Bilbao následovalo hned několik dalších měst:

Elbphilharmonie v Hamburku, pozoruhodná koncertní síň navržená Herzog & de Meuron, je další případovou studií replikace Bilbao efektu. Elbphilharmonie, která byla dokončena v roce 2017, se stala symbolem hamburské

kulturní renesance, přitahuje návštěvníky z celého světa a oživuje nábřeží města. Úspěch Elbphilharmonie ilustruje potenciál Bilbao Effectu, který může být aplikován v různých kulturních a geografických kontextech, s využitím ikonické architektury jako katalyzátoru městské transformace.

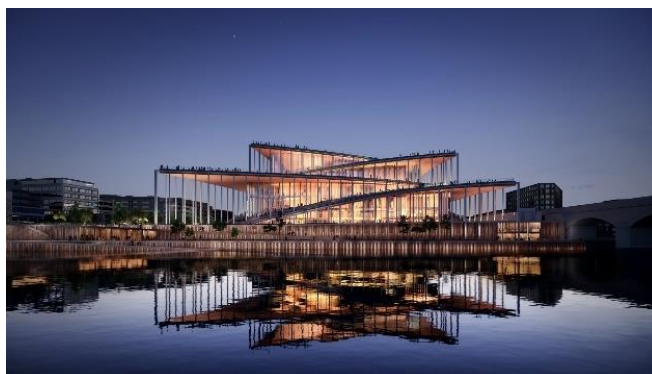
Koncertní síň Harpa v Reykjavíku je v současné době považována za jeden ze stavebních symbolů hlavního města Islandu. Nachází se nedaleko reykjavického přístavu u Atlantického oceánu. Inaugurační koncert byl v Harpě uspořádán 4. května 2011 a od té doby ji navštívilo již více než 5 milionů návštěvníků. Harpa byla navržena dánskou stavební firmou ve spolupráci s dánsko-islandským umělcem Olafurem Eliassonem. Tato koncertní síň je považována za vůbec nejlepší stavbu určenou k těmto účelům v celé severní Evropě. Dokonce byla poctěna i mnoha oceněními, a to nejen pro svůj jedinečný architektonický vzhled. V roce 2011 byla Harpa vybrána jako jedna z nejlepších koncertních sálů nového milénia.

Na ikonickou architekturu koncertního sálu vsadila i některá města v Česku. Ostrava již buduje nový koncertní sál pro Janáčkovu filharmonii Ostrava. Největší architektonická soutěž v novodobé historii města dala vzniknout návrhu, jenž originálním způsobem propojí stávající Dům kultury města Ostravy a nový koncertní sál s kapacitou 1300 diváků. Autorem návrhu je přední americký architekt Steven Holl se svým studiem Steven Holl Architects z New Yorku ve spolupráci s pražským studiem Architecture Acts. Stavba má být dokončena v r. 2027 a projekt je už nyní prestižním americkým magazínem Architizer zařazen mezi 10 neočekávanějších staveb celého světa.

I Hlavní město Praha již má vybrán vítězný návrh na Vltavskou filharmonii Praha, která se má stát novou kulturní a architektonickou dominantou města. Mezinárodní architektonickou soutěž o podobu Vltavské filharmonie vyhlásilo hlavní město Praha společně s Institutem plánování a rozvoje hlavního města Prahy na konci srpna 2021. Do soutěže se přihlásilo celkem 115 týmů z 25 zemí, k účasti bylo předem vyzváno také 5 renomovaných architektonických ateliérů. Vítězem se stal v květnu 2022 dánský ateliér Bjarke Ingels Group. Dokončení se plánuje na rok 2031.

Bilbao effect však má i své kritiky. Například honba za neotřelou, futuristickou architekturou může přispět k homogenizaci globální architektury, protože města se snaží vytvářet ikonické struktury, které mohou zastínit jejich místní kulturu a identitu. Tato snaha o „starchitekturu“ (= hvězdnou architekturu) může vést k nedostatku architektonické rozmanitosti a kreativity, protože města se zabývají replikováním úspěchu Guggenheimova muzea v Bilbau a dalších ikonických projektů. Aby se města vyhnula tomuto úskalí, měla by se snažit vyvážit touhu po ikonické architektuře s potřebou zachovat a oslavovat své jedinečné kulturní dědictví a architektonické tradice.

Bilbao effect může také prohloubit socioekonomické rozdíly a gentrifikaci, protože rozsáhlý rozvoj může vytlačit zranitelné obyvatelstvo a zvětšit propast mezi bohatými a chudými. V revitalizovaných čtvrtích může dojít ke zvýšení hodnoty nemovitostí a nájmu, což potenciálně donutí obyvatele s nižšími příjmy přestěhovat se do cenově dostupnějších oblastí. Aby se města vypořádala s těmito obavami, musí zvážit sociální dopady projektů obnovy měst a zavést politiky na podporu spravedlivého rozvoje a ochrany zranitelných komunit.

Celý tento proces dobře vystihuje citát Franka Gehryho, ze kterého by se mělo poučit více architektů i městských politiků: *"Lidé mi vždy říkají, jak jsem změnil město; Nechtěl jsem změnit město, chtěl jsem být jen součástí města."*

Je třeba si také uvědomit, že sebevětší architektonická ikona sama o sobě bariéru uzamčení neprolomí. Ruku v ruce musí jít i jiná, řekněme obvyklejší opatření. Města a regiony, jejichž ekonomika je závislá na

zastaralém průmyslu, často čelí problémům, jako je vysoká nezaměstnanost, odliv mladých talentů nebo nízká inovační kapacita. Aby se z této situace vymanily, musí se zaměřit na restrukturalizaci ekonomiky, diverzifikaci a podporu inovací, podporovat nová odvětví, jako jsou IT, kreativní průmysly, obnovitelné zdroje energie nebo moderní výroba. Nutná je také podpora malých a středních podniků, protože právě v nich se pružněji vytvářejí inovace a pracovní místa. Od věci nejsou ani pobídky pro investory, ale jen pro takové, kteří mohou přinést moderní technologie a nová pracovní místa s lepšími výdělky. Na novou ekonomiku je třeba připravit i pracovní sílu, zajistit rekvalifikaci pracovníků ze zanikajících odvětví do moderních oborů. Stimulace k vlastnímu podnikání a zakládání startupů je rovněž vhodným opatřením k oživení ekonomiky. Města mohou podporovat podnikání prostřednictvím inkubátorů, coworkingových center a grantů. Velké pole působnosti nabízejí brownfieldy, které lze nově využít jako průmyslové zóny, moderní technologické parky, kulturní centra nebo zelené zóny. Naprostou nutností je spolupráce mezi městem, firmami a univerzitami a zapojení místních komunit do transformace míst, kde žijí.

Použité zdroje:

Použité zdroje pro texty v této případové studii:

Portál MAS Context (2017) – *Behind the Bilbao Effect: An Overnight Success in 20 Years*

<https://mascontext.com/issues/bilbao/behind-the-bilbao-effect-an-overnight-success-in-20-years>

Webová stránka Re-thinking the Future (n.d.) – *The Bilbao Effect - Impact of Frank Gehry's Guggenheim*

<https://www.re-thinkingthefuture.com/rtf-fresh-perspectives/a862-the-bilbao-effect-impact-of-frank-gehrys-guggenheim/>

Portál Good Practices (n.d.) – *Culture as the engine of Bilbao's economic and social transformation*

<https://obs.agenda21culture.net/en/good-practices/culture-engine-bilbaos-economic-and-social-transformation>